

Przypowieść jako gatunek literacki

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leopold Staff, *Podwaliny*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1970, s. 224.
- Źródło: *Łk 12, 39-40*, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, Poznań 1980, s. 1198.
- Źródło: *Łk 18, 10-14*, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, Poznań 1980, s. 1204.

Na czym polega ponadczasowy charakter przypowieści Jezusa spisanych w ewangeliach? Co stanowi o mocy przypowieści jako gatunku?

Początkowo nauki Jezusa krążyły w przekazach ustnych i choć zmieniały się szczegóły, zachowały się ich sens i schemat. Charakterystyczne porównania, odnoszące się do życia codziennego słuchaczy, sprawiały, że przemowy Jezusa były dobrze rozumiane i zostały zapamiętane. Jezus z Nazaretu mówił barwnie i posługiwał się w swoich wypowiedziach całymi „obrazami”. Były to wizje tak wyraziste, że stworzyły fundament jednej z największych religii świata.

Twoje cele

- Porównasz cechy trzech gatunków literackich: przypowieści, bajki i mitu.
- Zinterpretujesz wybrane przypowieści ewangeliczne w celu wyjaśnienia ich przenośnego sensu.
- Wykażesz obecność porównań i kontrastów w wybranych przypowieściach ewangelicznych.
- Scharakteryzujesz świat przedstawiony wybranych przypowieści ewangelicznych.

Przeczytaj

Maszal jako tradycyjna forma literacka w kulturze hebrajskiej

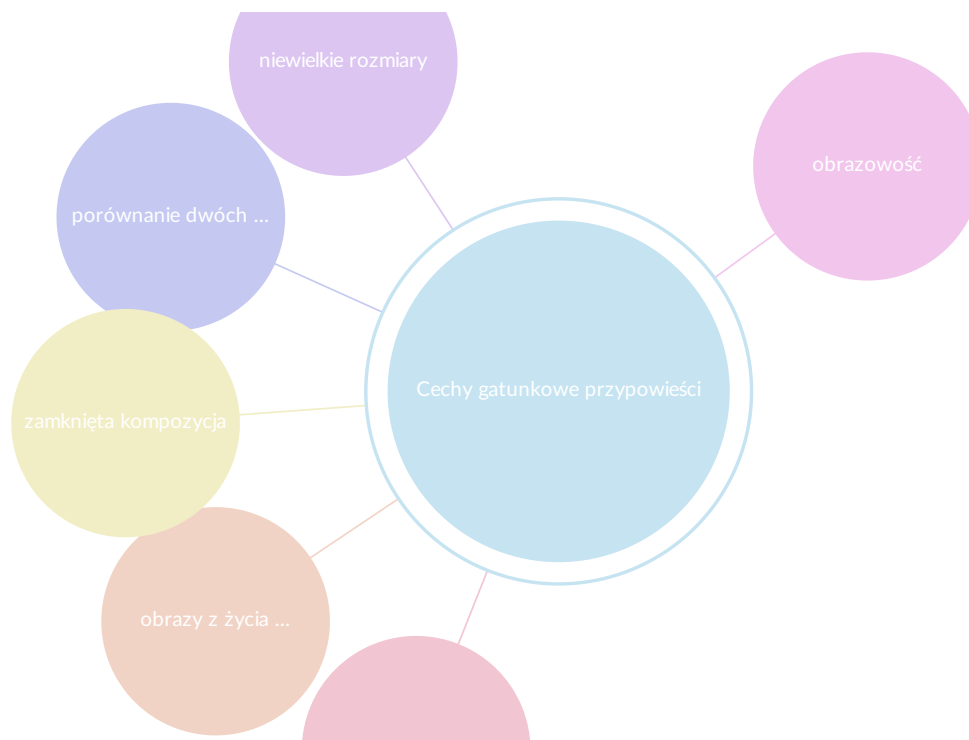
Jezus z Nazaretu nie był pisarzem, ale można go nazwać twórcą, ponieważ pozostały po nim słowa utrwalone w piśmie przez nowotestamentowych autorów: Marka, Mateusza, Łukasza i Jana. Znaczna część tych tekstów należy do **gatunku** nazywanego **przypowieścią**. Ta forma literacka ma rodowód starszy niż nauczanie Nazarejczyka – prowadząc swoją pedagogię, Jezus sięgał po gatunek stosowany np. przez starotestamentowych proroków. W języku hebrajskim określano go jako *maszal*, natomiast jego greckim odpowiednikiem jest *parabola*. Za główną cechę *maszalu* uznaje się obrazowy język, dzięki któremu ważną treść o charakterze religijnym można przedstawić w postaci przysłowia, zagadki, porównania, **alegorii**, bajki czy przypowieści.

Przypowieść jako gatunek literacki

Zrozumienie głębszego sensu przypowieści jest możliwe tylko wtedy, gdy weźmie się pod uwagę, że jest to gatunek literacki, który charakteryzuje się określonymi cechami. Do najważniejszych wyróżników przypowieści należy stosowanie porównania. Obecność tego środka w przypowieściach Jezusa wynika więc z uwarunkowań gatunkowych. Warto jednak zasygnalizować, że dzięki zestawieniu tego, co niezrozumiałe, z tym, co słuchaczom dobrze znane, Jezus mógł wyjaśniać trudne kwestie związane z życiem duchowym. Stosowanie porównań wymagało, aby wśród składników parabolicznego zestawienia znalazło się odniesienie do życia codziennego – przywoływanie elementów rzeczywistości dobrze znanej odbiorcy należy do podstawowych cech przypowieści. Dotyczy to również **stylu oralnego**, czyli stylu wypowiedzi ustnych, typowego dla starożytnego Bliskiego Wschodu. Przejawiał się on w zwrotach do słuchaczy, pytaniach kierowanych do nich czy w sentencjach pozwalających zapamiętać sens prawdy moralnej. Aby osiągnąć ten cel, należało wziąć pod uwagę kolejny wymóg stawiany przypowieściom – zawsze realizowany w historiach opowiadanych przez Jezusa – i przedstawić krótką, zwięzłą oraz mającą rozwiązanie fabułę.

Schemat budowy przypowieści. Cechą charakterystyczną przypowieści jest brak typowej ekspozycji. O postaciach nie dowiadujemy się niczego więcej ponad to, co zostało zawarte w fabule. Z kolei rozwiązanie akcji, często opatrzone podsumowaniem w postaci sentencji, wskazuje na ukryty morał przypowieści.
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Cechy gatunkowe przypowieści

Uniwersalizm przypowieści

W przypadku przypowieści należy wziąć pod uwagę, że jest to gatunek dydaktyczny, za pomocą którego przedstawia się uniwersalne prawdy o charakterze duchowym (religijnym, filozoficznym, moralnym). Takie przeznaczenie przypowieści ma konsekwencje m.in. w konstrukcji bohatera. To postać, u której cechy indywidualne okazują się drugorzędne, stąd nieobecność takich szczegółów, jak imię, opis wyglądu itp. Bohaterowie przypowieści nie prezentują jednostkowych losów, ale powszechne prawidła egzystencjalne wynikające z [etyki chrześcijańskiej](#). Dotarciu do głębszego, przenośnego znaczenia przypowieści służy m.in. kontrast, dlatego często stosowanym sposobem budowania fabuły jest porównanie postaw dwóch lub więcej postaci dokonujących przeciwnych wyborów. Jedną z opowieści Jezusa, w której pojawia się taki schemat, przedstawia faryzeusza i celnika:

“ Łk 18, 10-14

10 Dwóch ludzi przyszło do świątyni, żeby się modlić, jeden faryzeusz a drugi celnik. **11** Faryzeusz stanął i tak w duszy się modlił: „Boże,

dziękuję Ci, że nie jestem jak inni ludzie, zdziercy, oszuści, cudzołożnicy, albo jak i ten celnik. **12** Zachowuję post dwa razy w tygodniu, daję dziesięcinę ze wszystkiego, co nabywam”.

13 Natomiast celnik stał z daleka i nie śmiał nawet oczu wznieść ku niebu, lecz bił się w piersi i mówił: „Boże, miej litość dla mnie, grzesznika!” **14** Powiadam wam: Ten odszedł do domu usprawiedliwiony, nie tamten. Każdy bowiem, kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się uniża, będzie wywyższony.

Źródło: Łk 18, 10-14, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, Poznań 1980, s. 1204.

Przytoczona opowieść spełnia wszystkie najważniejsze reguły gatunkowe przypowieści: narrator w złożonej z kilku wersetów fabule przedstawił realistyczną scenkę, w której bohaterowie nie reprezentują ani samych siebie, ani grup społecznych, do których należą, ale dwie skontrastowane cechy: pokorę wynikającą z poczucia grzeszności oraz pychę, która ma źródło w przekonaniu o byciu doskonałym.

Kontrast nie jest jednak warunkiem koniecznym, by tekst spełniał reguły gatunkowe. Dowodzi tego kolejny przykład przypowieści opowiedzianej przez Jezusa:

“ Łk 12, 39-40

39 A to rozumieście, że gdyby gospodarz wiedział, o której godzinie złodziej ma przyjść, nie pozwoliłby włamać się do swego domu.

40 Wy też bądźcie gotowi, gdyż o godzinie, której się nie domyślacie, Syn Człowieczy przyjdzie.

Źródło: Łk 12, 39-40, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, Poznań 1980, s. 1198.

Porównanie każdego człowieka do czujnego gospodarza nie wymagało pokazania postaci, która tej czujności nie zachowuje. Przenośne znaczenie wynikało jednoznacznie z zalecenia Jezusa, by nigdy nie zapominać o Bogu, który może przyjść do człowieka niespodziewanie.

Przypowieść o sieci

Ewangelia wg św. Mateusza [13, 47-50]

47 Dalej, podobne jest królestwo niebieskie do sieci, zarzuconej w morze i zagarniającej ryby wszelkiego rodzaju. **48** Gdy się napełniła, wyciągnęli ją na brzeg i usiadłszy, dobre zebrali w naczynia, a złe odrzucili. **49** Tak będzie przy końcu świata: wyjdą aniołowie,

wyłaczają złych spośród sprawiedliwych 50 i wrzucają w piec rozpalony; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów.

Źródło: Judith Doyle, dostępny w internecie: Flickr, licencja: CC BY-ND 2.0.

Przypowieść o zgubionej drachmie

Przypowieść o przewrotnych rolnikach

Przypowieść o ziarnku gorczycy

Przypowieść o dwóch synach

Słownik

alegoria

(gr. *allēgorein* – mówić obrazowo) postać, motyw lub fabuła, które poza znaczeniem dosłownym mają stały umowny sens przenośny

etyka chrześcijańska

zbiór norm moralnych, które wynikają z nauczania Jezusa Chrystusa, zawierający przede wszystkim nakaz miłości Boga i drugiego człowieka

ewangelia

(gr. *euangelion* – dobra nowina) termin używany w Nowym Testamencie na określenie zwiastowania nadejścia zbawienia za sprawą Jezusa Chrystusa; drugie znaczenie terminu to: księga należąca do Nowego Testamentu, przedstawiająca dzieje i nauczanie Jezusa Chrystusa

ewangelie synoptyczne

(gr. *euangelion* – dobra nowina; gr. *synopsis* – zestawienie) ewangelie wg św. Marka, św. Mateusza i św. Łukasza – w bardzo podobny (i możliwy do porównania) sposób przedstawiają dzieje Jezusa; Ewangelia wg św. Jana znacząco różni się od nich

gatunki biblijne

formy literackie obecne w Biblii, np. psalm, hymn, kronika, list, kazanie

maszał

(hebr. *maszał* – być podobnym) obrazowa wypowiedź o charakterze dydaktycznym, obecna w Biblii, przyjmującą formę np. przysłowia, sentencji, zagadki, alegorii, przypowieści itp.

parabola

(gr. *parabolé* – zestawianie obok siebie, porównanie) termin stosowany jako synonim pojęcia „przypowieść”; niewielkich rozmiarów tekst o charakterze moralizatorskim, którego interpretacja wymaga przejścia od znaczenia dosłownego do alegorycznego, co służy odkryciu przez odbiorcę przenośnego znaczenia fabuły

przypowieść ewangeliczna

krótkie, metaforyczne opowiadanie o moralno-wychowawczym charakterze, wykorzystywane przez Jezusa w celu nauczania wyznawców za pomocą tekstów obrazowych i mających przenośne znaczenie

styl oralny

styl charakterystyczny dla komunikacji ustnej, przeciwstawiany stylowi pisemnemu; charakteryzuje się większą swobodą, zakłada bezpośredni kontakt nadawcy i odbiorcy

Wystąpił błąd

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPriTvFZl>

Film nawiązujący do treści materiału Przypowieść jako gatunek literacki.

Wystąpił błąd

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPriTvFZl>

Film nawiązujący do treści materiału Przypowieść o siewcy.

Polecenie 1

Wypisz cechy gatunkowe przypowieści.

Polecenie 2

Czym różni się bajka od przypowieści? Wymień te różnice.

Ćwiczenie 1

Omów symbolikę Przypowieści o siewcy według Ewangelii św. Mateusza.

Ćwiczenie 2

Kim byli słuchacze przypowieści? Scharakteryzuj dwa kręgi odbiorców.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Jednym ze sposobów konstruowania fabuły w przypowieści jest stosowanie kontrastów. Wskaż te przypowieści, w których wyraźnie można dostrzec zasadę kontrastu, oraz wersety (lub ich fragmenty), które tego dowodzą.

- Kontrast zastosowano w przypowieści o przewrotnych rolnikach.
- Kontrast zastosowano w przypowieściach o ziarnku gorczycy i o dwóch synach.
- Kontrast zastosowano w przypowieściach o zgubionej drachmie i o dwóch synach.
- Dowodzą tego następujące cytaty: „jest najmniejsze ze wszystkich nasion na ziemi. Lecz wsiane wyrasta i staje się większe od jarzyn” i „Ten odpowiedział: «Idę, panie!», lecz nie poszedł. **30** Zwrócił się do drugiego i to samo powiedział. Ten odparł: «Nie chcę». Później jednak opamiętał się i poszedł”.
- Dowodzą tego następujące cytaty: „Albo jeśli jakaś kobieta, mając dziesięć drachm, zgubi jedną drachmę, czyż nie zapala światła” i „Przyszedł bowiem do was Jan drogą sprawiedliwości, a wyście mu nie uwierzyli”.
- Dowodzą tego następujące cytaty: „Właśnie ten kamień, który odrzucili budujący, stał się głowicą węgła” i „A Bóg, czyż nie weźmie w obronę swoich wybranych, którzy dniem i nocą wołają do Niego”.

Ćwiczenie 3

Dokonaj analizy przywołanych w lekcji przypowieści, aby wykazać, że ich pierwotny przekaz miał formę oralną.

Ćwiczenie 4

Aby nauka mocniej zapadała w pamięć słuchaczy, treść przypowieści powinna nie tylko odnosić się do znanej im rzeczywistości, ale też zawierać łatwe do zapamiętania sentencje. Wypisz te fragmenty przypowieści, które są – według ciebie – mądrościami podanymi w formie sentencji.

Ćwiczenie 5

Aby nauka wynikająca z przypowieści miała charakter ponadczasowy, powinna być pozbawiona zbyt wielu konkretnych informacji odnoszących się do „tu i teraz”. Zapoznaj się z przypowieściami, aby stwierdzić, czy ukazane w nich wydarzenia są uniwersalne. Następnie swoje ustalenia zapisz w postaci dwóch zdań.

Ćwiczenie 6

Przypowieść musi zawierać przenośny sens oraz odnosić się do prawd wiary chrześcijańskiej. Pamiętając o tym, własnymi słowami wyjaśnij sens wynikający z *Przypowieści o sieci*.

Ćwiczenie 7

W przypowieściach *O zgubionej drachmie* oraz *O dwóch synach* odzyskaj te przedmioty, postaci lub sytuacje, które mają charakter alegoryczny. Następnie wyjaśnij ten sens własnymi słowami.

Ćwiczenie 8

Wykaż uniwersalny charakter *Przypowieści o przewrotnych rolnikach*.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: język polski

Temat: Przypowieść jako gatunek literacki.

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielanekę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

5. dokonuje krytycznej selekcji źródeł;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- zredaguje minireferat o przypowieściach biblijnych;
- rozpozna cechy gatunkowe przypowieści;
- omówi genezę przypowieści ewangelicznych;
- zinterpretuje wybrane przypowieści ewangeliczne;
- dostrzeże uniwersalne przesłania tekstu literackiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda pogładowa;
- rozmowa kontrolowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- ćwiczenia redakcyjne.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego;

- projektowanie scenariusza;
- burza mózgów.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/kartki papieru, pisak/kreda;
- kartka z wierszem.

Przebieg zajęć

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel z wyprzedzeniem prosi wybranych uczniów, by opracowali minireferaty o przypowieściach biblijnych (rodzajach, tematyce, poetyce i autorstwie Jezusa) Uczniowie prezentują swoje prace na forum klasy.
2. Uczniowie wykonują w e-materiałach ćwiczenie 1. (wskazują przypowieści, w których zastosowano porównanie oraz ilustrują te spostrzeżenia odpowiednimi cytatami) oraz ćwiczenie 2. (wskazują przypowieści, w których zastosowano kontrast). Uczeń na podstawie wybranych przypowieści szybko kończy zdanie zbudowane według schematu ilustrującego mechanizm porównania i kontrastu. Wypowiada je i odrzuca papierową kulę, która z rąk nauczyciela trafia do kolejnego ucznia.

⌘ Schemat do rozwinięcia:

PORÓWNANIE

ktoś/coś jest jak ktoś/coś.....

KONTRAST

ktoś/coś nie jest..... jak ktoś/coś.....

1. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

Faza realizacyjna

1. Na podstawie filmu edukacyjnego i informacji w e-materiałach uczniowie opracowują krótką i skondensowaną notatkę do gazetki tematycznej o genezie przypowieści ewangelicznych. Nauczyciel wskazuje uczniów, którzy prezentują swoje realizacje zadania. Nauczyciel podsumowuje ćwiczenie.

2. Uczniowie zapisują na tablicy wybrane porównania z przypowieści i oceniają funkcjonalność ich zastosowania. Ustalają, że taki *sposób tłumaczenia wydaje się naturalny: zestawienie tego, co jeszcze nieodkryte, nieznanne i niezrozumiałe z tym, co oswojone, oczywiste i naturalne. Zasada zestawiania ze sobą dwóch członów pozwala na obrazowe przedstawienie nawet najtrudniejszych kwestii* (cytat na podstawie e-materiałów).

3. Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie: *Na czym polega uniwersalny charakter przypowieści?*

Uczniowie na zasadzie *burzy mózgów* dzielą się swoimi spostrzeżeniami na ten temat. Mówią między innymi o tym, że aby *nauka w przypowieściach miała charakter ponadczasowy, powinna być pozbawiona nadmiernej ilości konkretnych informacji odnoszących się do „tu i teraz”. Jezus w przypowieściach zazwyczaj nie podawał konkretów, unikając imion, nazw geograficznych czy dat. To sprawia, że fabuła może odnosić się do każdego człowieka, niezależnie od tego, w jakich czasach i gdzie przyszło mu żyć* (cytat na podstawie e-materiałów).

4. Nauczyciel przypomina uczniom, że przypowieść musi zawierać „drugie dno”, dodatkowy (ale łatwy do odkrycia) sens. Uczniowie wybierają dwie przypowieści i własnymi słowami zapisują w zeszytach, jaki sens wynika z każdej z nich.

Faza podsumowująca

Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące, prosi, by na każde z nich nie tylko odpowiedzieli, ale uzasadnili swoje stanowisko argumentami rzeczowymi, np.

- Co sprawia, że przypowieści to nie tylko tekst nauczania religijnego, ale również dzieło literackie?
- Co świadczy o współczesnej wymowie przypowieści?
- Które z nauczania Jezusa ma dziś szczególną wartość?

Praca domowa:

(Ćwiczenie 8 z sekcji „Sprawdź się”). Przypowieść musi zawierać przenośny sens oraz odnosić się do prawd wiary chrześcijańskiej. Pamiętając o tym, własnymi słowami wyjaśnij sens wynikający z *Przypowieści o sieci*.

Materiały pomocnicze:

Ks. Kazimierz Bukowski, *Biblia a literatura polska*, Poznań 1988.

Brudnik Edyta, Moszyńska Anna, Owczarska Beata, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Poradnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie na podstawie filmu edukacyjnego opracowują scenariusz do filmu stanowiącego interpretację wybranej przypowieści. Powinni pamiętać, że Jezus w przypowieściach odnosił się do sytuacji typowych. Wydarzenia, o których mówił, mogły zaistnieć w życiu codziennym.